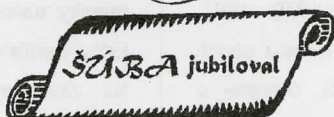

FÓRUM ARCHIVÁROV

----- Roč. XI č. 6 -----

----- Jún 2000 -----

8. júna 2000 sa zišli do Banskej Štiavnice zástupcovia MV SR, významných celoslovenských inštitúcií, štátnych archívov, bankských úradov, spolkov a závodov, škôl a múzeí a ďalší pozvaní hostia, aby si spolu s predstaviteľmi mesta a okresu Banská Štiavnica, no najmä so súčasnými i bývalými pracovníkmi Štátneho ústredného banského archívu pripomenuli jeho 50-ročné jubileum.

V dopoludňajších hodinách prebehlo v sídle archívu v tzv. Fritzovom dome riadne rozšírené zasadnutie VAR. Na programe bolo prejednanie návrhu zákona o archívoch a registratúrach.

Popoludní sa v tzv. Banskom dome konalo slávnostné zhromaždenie. Baníckou hymnou ho otvoril banskoštiavnický banícky spevokol. Po úvodnom slove zástupkyne riaditeľa

ŠÚBA a privítaní hostí vystúpil s pozdravným príhovorom primátor mesta Banská Štiavnica, Ing. Marián Lichner, CSc. Ocenil vzájomnú spoluprácu ako veľký prínos pre mesto a jeho zviditeľňovanie vo svete, pričom spomenul aj podiel ŠÚBA na zápise Banskej Štiavnice do zoznamu svetového kultúrneho dedičstva. Riaditeľovi archívu odovzdal „Ďakovný list za podiel ŠÚBA na pamiatkovej obnove a propagácii mesta, za vzájomné partnerstvo a spoluprácu“. Dr. J. Surovcovi a E. Kašiarovej odovzdal pamätné medaily za dlhoročnú spoluprácu pri obnove a propagácii Banskej Štiavnice. Ďalší v poradí, Ing. Peter Zorvan, prednosta Okresného úradu v B. Štiavnici sa pri svojom príhovore preukázal ako znalec reálií o ŠÚBA. Ku gratulantom sa pridal aj Ing. Ladislav Sombathy, bývalý

riaditeľ Rudných baní v B. Štiavnici a zamestnanec PR v B. Bystrici, ktorý je s bankovým archívom v živom kontakte od jeho založenia. Nakoniec v tejto časti vystúpil PhDr. RNDr. Ján Novák, CSc., riaditeľ Slovenského banského múzea v B. Štiavnici, ktorý bol riaditeľom ŠÚBA v rokoch 1979 - 1991. Vyzdvihol nezastupiteľné miesto oboch inštitúcií pri dokumentácii, ochrane a prezentácii baníctva na Slovensku v jeho historickom vývine a zvlášť podiel ŠÚBA na odbornom raste pracovníkov SBM, a tým na úrovni celého múzea.

V ďalšej časti sa ujal slova súčasný riaditeľ ŠÚBA, PhDr. Jozef Surovec, aby podal stručný prierez 50 rokmi existencie banského archívu. Po ňom vystúpil PhDr. Peter Kartous, CSc., riaditeľ OASS MV SR. Na záver svojho pozdravného príhovoru odovzdal piatim súčasným alebo bývalým zamestnancom ŠÚBA Pamätnú Križkovu medailu. Týmto vyznamenaním za zásluhy o rozvoj slovenského archívnictva ocenil aj primátora mesta

Štátny ústredný banký archív v Banskej Štiavnici bol už na stránkach Fóra archivarov viackrát prezentovaný. Nechceme opakovať známe fakty, a preto pri tejto príležitosti ponúkame

Banská Štiavnica, Ing. Mariána Lichnera, CSc.

Záverečná časť slávnostného zasadnutia sa niesla v znamení spomienok. Najskôr vystúpila ocenená dôchodkyňa p. Margita Buzalková. Potom odzneli najutkvejšie spomienky ďalších dvoch dôchodkýň - p. Edity Sedlíkovej a p. Janky Pižurnej. Na záver si na svoj komplikovaný príchod do budovy archívu v r. 1958 a stav archívu v tom čase zaspomínal bývalý riaditeľ, PhDr. Jozef Vozár, DrSc. Oficiálnu časť slávnostného zasadnutia ukončilo vystúpenie baníckeho spevokolu. Potom sa v priestoroch reštaurácie Banského domu konala recepcia. Ďakujeme banskoštiavnickým sponzorom za ich vecné príspevky na zabezpečenie celej akcie.

Pri príležitosti 50. výročia svojho založenia vydal Štátny ústredný banký archív v Banskej Štiavnici aj malú informačnú brožúrku. Pri prezentácii ju obdržali všetci účastníci zasadnutia.

***

kolegom archivarom pohľad na život v banskom archíve a ľudí, ktorí písali jeho históriu očami bývalej zamestnankyne, dôchodkyne p. Margity Buzalkovej:

Vzácní hostia, milí archivári!

Nechce sa mi veriť, že 30. apríla t.r. uplynulo už 23 rokov, ako som poslednýkrát opúšťala bránu archívu. Potom som akosi stratila smer cesty k tomuto miestu, kde som tak rada kráčala každé ráno, celých sedemnášť rokov. Ale kaleidoskop udalostí, ktoré som tam prežívala, som mávala veľmi často pred očami a veľmi som spomínala, lebo nie nadarmo sa hovorí, že „Spomienka je jediný raj, z ktorého nás nemôže nikto vyhnáť.“

Sedemnášť rokov na pracovisku je dosť dlhá doba na to, aby človek získal skúsenosti, vedomosti a pod priamym a dobrým vedením nadriadeného sa veľa naučil. Budem spomínať len v kocke, lebo podrobnejšie opisovanie zážitkov by zabralo veľa času.

Takýmto prvým učiteľom bol Dr. Vozár. Veľmi rada si na neho spomínam. Absolútne precízny v práci, naslovovzatý odborník. A vždy v strehu. Nebolo možné popustiť v tempe, ktoré on vyžadoval od pracovníkov, ktorými pri mojom príchode do archívu boli už aj pracovníčky, p. Magda Kazanská a Marienka Lovasová - Štepková. Od prvej chvíle som vedela, že majú veľký podiel na tom, do akého stavu sa

banský archív dostával pod vedením dr. Vozára. Boli sme prvé „tri“ ženy v archíve. Ako prvá práca mi bolo pridelené prepisovanie rukopisov hotových inventárov. Najzaujímavejší z nich bol fond Hlavného komorskogrófskeho úradu, banské sudy a viaceré ďalšie, no obsahom najrozsiahlejšie dielo bol Sprievodca po archívnych fondoch ÚBA.

Dovolím si povedať, že za vybudovanie archívu v rokoch 60 - 70-tych treba ďakovať dr. Vozárovi. Premietajú sa mi v pamäti aj oslavy menín p. dr. Vozára, ktoré boli spojené s veľmi úsmevnou epizódou - štrúdlovou. Tú sa však v oficiálnom programe nehodí spomínať. Mala na nej zásluhu ďalšia veľmi milá spolupracovníčka - Ríta Kardošová, ktorá mala problémy s dochádzkou do práce.

No každý úsek života má svoj koniec. Dr. Vozár odišiel na SAV a vedúcim sa stal p. prof. Bolerázsky. Mala som ho rada a on zas mal rád červený nanuk. Každý sme mali svoje slabosti. Bola som jeho bútlavou vrúbou. Veľa razy mi povedal: „Pani Buzalková, na chvíľu prídite na dvanástku na spoved.“ Dvanástkou bol označený sklad archívneho materiálu. Spovedníkom som však bola ja a on si otváral svoju

ubolenú dušu. Po celý život hľadal pokoj duše. Vtedy už pracoval v ÚBA aj p. Mikuláš Blázy.

Inventáre sa písali a ja som mala pridelenú už aj bádateľskú agendu. Tak rada som poskytovala bádateľom archívny materiál! Bola som šťastná, keď našli vhodné pramene pre odborné štúdie a publikácie o baníctve. Niekedy som celé hodiny strávila na rebriku. (Ale aspoň vtedy som sa zvysoka pozerala na tento svet.) Ešte mám v živej pamäti niektoré krabice HKG, spisy Collinasiho - i rok kedy pôsobil si pamätám a vedela by som čítať aj ďalšie. Neskôr mi bola pridelená aj účtovná agenda a administratíva, čiže som bola dosť pracovne vyťažená. Aj tak som veľmi rada pracovala.

Vždy ma rozčúlilo, keď sa niekto vyjadril, že archív je samoučelná inštitúcia, načo sú také krásne budovy pre staré papiere a viedol podobné nezmyselné reči. Vždy som obhajovala veľký význam archívu a zvlášť ÚBA ako jedinečnej inštitúcie na Slovensku.

Neskôr nasledovali v archíve ďalšie zmeny. Pribúdalo mladých pracovníkov. Medzi prvých patrila Martuša Kalnovičová a terajší p. riaditeľ Jožko Surovec. Veľmi sme si rozumeli, lebo vždy som sa dobre

čítala medzi mladými. Oni priniesli medzi nás starších mladú krv. A začal boj s podnikovými archívmi, vlastne s materiálom z týchto archívov. Nebola to závideniahodná práca, no Jožko, ktorý ich začal spracovávať, ju zvládol dobre.

Nemôžem vynechať postavu p. Štefana Chlebu. Svojrázna postava. Veľmi dobrý človek, o ktorého cestách do Olomouca, kde diaľkovo študoval teológiu, som vedela. Celé hodiny sme preberali otázky viery. Teraz už môžem povedať jeho krédo o vede, ktoré vo vtedajšom režime nemohol nahlas vyjadriť: „Veda bude slúžiť ľudstvu iba vtedy, keď uzná, že človek presahuje svet a Boh presahuje človeka.“

Určitú dobu bol riaditeľom aj Štefan Buzalka, no iba nakrátko.

Za definitívneho riaditeľa nastúpil p. Jozef Gindl. Jemu som veľa času venovala hľadaním omrvínok v archívnom materiáli. P. Gindl zas úžasne veľa času strávil hľadaním hrozienok, čo mu, žiaľ, zabránilo napísať aspoň jedno ucelené dielo, ktorým by bol obohatil históriu baníctva. Prítom mal o bansko-štiavnickom baníctve veľké vedomosti. Veľmi veľa som písala pre neho, i keď

jeho rukopis lúštiť bola sizyfovská práca. Nevie, kto to potom dokázal.

V tom čase oslavovala naša pracovníčka Lydka Schneiderová 25 rokov. To bola šou, aká predtým, ani potom už v archíve nebola. Tancovali sme, spievali, popíjali (to bolo ešte na Námestí Sv. Trojice), ale miestnosť, ktorá podľa p. Gindla bola staticky veľmi slabá, to predsa vydržala.

Nekonečné množstvo ďalších spomienok sa mi vynára v hlave. Vždy

si predstavujem len to, čo bolo dobré, milé a príjemné. Možno to pramení aj z mojej povahy, že vo všetkom sa snažím hľadať dobro a krásu. To, čo bolelo a drásalo srdce, už dávno zapadlo prachom, zarástlo trávou. Zdanlivo nedobitný most sa preklenul, a preto z celej duše a srdca želim všetkým archivárom v ďalšej práci veľa úspechov, vzájomného porozumenia, veľa lásky a radosti v živote.

Príspevok p. Margity Buzalkovej odznel na slávnostnom zasadnutí 8. 6. 2000.

Elena Kašiarová

Zo sveta

Digitalizácia ako metóda ochrany?

/Pokračovanie z č. 5/:

Je dôležité špecifikovať v dohode s firmou, ktorá bude vykonávať digitalizáciu, aby zabezpečila skladovanie.

Forma digitálnej konverzie je spoľahlivo zabezpečená vtedy, ak nekomprimované údaje (súbory) alebo údaje komprimované, sú bez straty kvality uložené aspoň na dvoch nosičoch údajov, a ak bolo skontrolované, že ich obsahy sú identické a dajú sa bez problémov

prečítať. V najjednoduchšom prípade tieto dva nosiče údajov – „primárny nosič údajov“ a „pracovná kópia“ budú vytvorené opakovaným následným prenosom obrazových údajov.

Aby sa zaistila čitateľnosť primárneho nosiča údajov, mali by sa pracovné kópie zhotovovať spôsobom niekoľkonásobného kopírovania. Ďalším zvýšením bezpečnosti údajov je skúška dekomprimácie každej uloženej digitálnej kópie (pozri odstavec 5.3).

3.3 Formát, komprimácia

Obrazové údaje by mali byť dodávané v správnej polohe (čitateľné bez otáčania) v spojitom formáte vhodnom pre čo najväčší počet použití. Formát „Tagged Image File Format (TIFF)“ bol prijatý ako modelový formát pre obrazové údaje. Výhoda tohto formátu - na rozdiel od napríklad formátu Windows-Bitmap (bitová mapa pre Windows) - vychádza zo skutočnosti, že je vo veľkej miere nezávislý na platforme. Je možné ho čítať a ďalej spracovávať na rôznych zariadeniach v rôznych systémoch a programoch. Malo by sa ale poznamenať, že napriek všeobecne prebiehajúcej štandardizácii, umožňuje formát TIFF modifikácie, ktoré nemusia byť kompatibilné s inštalovaným programovým vybavením. Preto sa doporučuje dôkladná diskusia a možno aj experimentálne testy so skúšobnými údajmi. Formát TIFF umožňuje aplikáciu nekomprimovaných i komprimovaných údajov. Formát TIFF G 4 poskytuje komprimáciu bez straty kvality pre čiernobiele materiály. Ak je možná komprimácia údajov bez straty kvality, mala by sa pre ukladanie údajov používať, aby sa tak šetril skladovací priestor. Pretože však

nie všetky

programy sú schopné spracovávať údaje vo formáte komprimovaného TIFF, musí sa vopred zaistiť kompatibilita aplikácií. V prípade akejkoľvek pochybnosti sa doporučuje ukladanie nekomprimovaného formátu. Formát Joint Photographic Experts Group (JPEG), ktorý sa často používa na prenos poltónových a farebných obrázkov má premennú mieru komprimácie, ktorá je vždy stratová, a ktorá sa teda nedoporučuje.

Pretože údaje obrazu môžu byť usporiadané rozličným spôsobom, je vhodné dohodnúť sa s poskytovateľom služieb o organizácii materiálu zodpovedajúcej každej aplikácii. Spravidla sa každý obraz bude ukladať ako samostatný súbor. Zhromaždenie súvisiacich obrázkov do jediného súboru (viacnásobný TIFF) je možné len u dokumentov, ktoré obsahujú len niekoľko strán.

Pre ďalšie spracovanie údajov na Internete sa doporučuje previesť údaje do formátov nezávislých na platforme, ktoré umožňujú ich vloženie do širokého okruhu aplikácií. Takéto konverzie sú súčasťou dnes ponúkaných služieb u väčšiny špecializovaných firiem. Tam, kde je to vhodné, mal by byť tento

formát zahrnutý aj do zmluvy.

3.4 Požiadavky na programové vybavenie prehliadača obrazu

Na sprístupnenie digitalizovaných obrazov sú dostupné rôzne prehliadače a upravovacie programy pre PC a UNIXové prostredie. Medzi nimi je „Viewer“ (Prehliadač), ktorý sa dá získať ako voľne dostupný program a tiež finančne zaujímavé sharewareové programy. Doporučuje sa inštalovať v jednej inštitúcii len jeden špecifický normalizovaný program, ktorého kompatibilita s dodávanými digitalizovanými konverznými formátmi obrazov sa dá pred inštaláciou dôkladne vyskúšať.

V zásade by mal mať prehliadač program nasledovné vlastnosti: stránkovanie dopredu a dozadu, zobrazenie obrazu na celú plochu obrazovky, zväčšovanie celého obrazu a jeho vybraných častí, zmenšenie celého obrazu, voľbu pre vrátenie do pôvodnej formy zobrazenia obrazu, rotáciu obrazu, inverziu obrazu, zobrazenie technických informácií z hlavičky súboru, ako sú veľkosť obrazu, rozlíšenie, formát, bitová hĺbka a tlač. Je tiež veľmi užitočné mať v programe možnosť voľby pre

konverziu do iných formátov a komprimáciu obrazu.

Napríklad v UNIXových systémoch world xv je dostupný ako shareware. V závislosti na inštalovanom hardvare sú príslušné prehliadače obsiahnuté v dodávaných operačných systémoch (napr. HP-UX imageview). V oblasti počítačov IBM PC spomeňme ako príklad Imaging for Windows, navyše dodávanú aplikáciu bez príplatku s Windows 95. Ďalšími príkladmi vhodného programového vybavenia sú PixView 2.1 od firmy Pixel Translation, ScanMos UVP od MS Electronic Service alebo - s istými obmedzeniami - Hijaak pro 2.0 od firmy North American Software.

Programové vybavenie pre ovládanie a zobrazovanie digitalizovaných obrazov a pre rýchly prístup k nim by sa malo vyberať s ohľadom na jeho určité použitie. Požiadavky, ktoré sme tu naznačili, slúžia ako kritériá výkonnosti pre komponenty prehliadača tejto programovej aplikácie.

3.5 Požiadavky na prístrojové vybavenie /hardware/ pre prehliadače obrazu

Prístrojové vybavenie, ktoré spĺňa požiadavky na prehládanie

a využívanie digitalizovaných obrazov, musí byť v každej inštitúcii či organizácii. Relatívne veľké objemy údajov obsiahnuté v digitalizovaných obrazoch v porovnaní s papierovými dokumentami vedú k väčším požiadavkám na zbernicu a RAM, ak sa má doba pre obnovenie obrazu pohybovať v prijateľných medziach. Tieto minimálne požiadavky splňuje počítač typu PC s procesorom typu 486 so 66 MHz alebo Pentium s operačným systémom Windows 3.11 alebo vyšším, 16 MB RAM a pevným diskom s kapacitou okolo 1 GB.

V súvislosti s ergonomickým zostavením takejto pracovnej stanice je zvlášť dôležitá veľkosť obrazovky (uhlopriečka minimálne 17 palcov), rýchlosť, grafická karta a zodpovedajúci pohon. Bežné obrazovky PC s veľkosťou 14 palcov nie sú vhodné na predvádzanie obrazov, ak aj neberieme do úvahy ich rozlíšenie. Rozlišovacia schopnosť obrazovky bežného farebného PC monitoru je asi 75 dpi, takže pri premietnutí na obrazovku sa musí rozlíšenie obrazu znížiť. Veľké obrazovky vyrábané špeciálne pre spracovanie obrazu môžu dosiahnuť rozlíšenie až do 120 dpi. V princípe digitálna forma obrazu poskytuje naozaj vyššie rozlíšenie, ale toto je

viditeľné len pri zväčšení vybraných častí obrazu na obrazovke (tzv. zoomovanie).

3.6 Dlhodobé uloženie digitalizovaných obrazov (migrácia – prenos na nové systémy)

Aj keď je dostupná vysoko kvalitná mikroforma obrazu súčasne spolu s jeho digitalizovanou formou, a tak je v prípade potreby možné opakovanie digitalizácie, musí sa digitalizovaný obraz uchovávať po dlhú dobu. Opakovaná digitalizácia je teda bezpredmetná, už len vzhľadom na vynaložené finančné prostriedky. Pri stúpajúcom význame elektronických informačných systémov v oblasti výskumu a výuky, mali by byť digitalizované obrazy použiteľné v budúcnosti pre rad mnohých potenciálnych aplikácií. Úplné údaje by teda mali byť uchovávané po dlhú dobu so zachovaním maximálneho množstva informácií, t.j. komprimované bez straty kvality alebo nekomprimované vo formáte, ktorý umožňuje všetky možné aplikácie využitia. Uchovávanie údajov, ktoré boli komprimované a uchovávané len pre jednu špecifickú aplikáciu, nie je postačujúce.

Komprimované i nekomprimované údaje je teda potrebné previesť

do nových systémov vo formáte TIFF alebo vo formáte nezávislom na platforme, ktorý je odvodený z formátu TIFF. Táto adaptácia musí prebiehať podľa plánovanej koncepcie v súlade s technickým pokrokom a nesmie vynechať žiadny vývojový krok. Pravidelné prispôbovanie musí brať do úvahy nielen predpokladanú trvanlivosť nosiča informácie, ale aj súčasnú dostupnosť formátu a programového a prístrojového vybavenia, ktoré sú potrebné na čítanie súboru. Prudký postup inovácie ako programového tak aj prístrojového vybavenia, ktorý len zriedka rešpektuje normalizačné snahy, ktoré sú v tomto odvetví aj tak nedostačujúce, môže spôsobiť problémy s kompatibilitou. Prechod na nový systém sa musí vykonávať s mimoriadnou starostlivosťou. Výsledky sa musia skontrolovať obraz po obraze, pretože strata jedného bitu v grafickom súbore môže mať za následok závažnú stratu údajov, ba dokonca celého obrazu. Zodpovedný prechod na nový systém vyžaduje organizačné a technické opatrenia, ktoré sa musia vykonať ešte pred vlastným nahradením systému. Cieľom prechodu na nový systém je uchovať údaje aspoň na dvoch dlhodobu skladovateľných nosičoch,

zabezpečenie proti porušeniu údajov vo formáte nezávislom na platforme, ktorý je kompatibilný s používaným EDP systémom. Tak sa dá celý obsah prenesených obrazových údajov skontrolovať porovnaním so zdrojom údajov predchádzajúcej generácie, pokiaľ je stále dostupný EDP systém, v ktorom bola vyhotovená.

3.7 Finančná prijateľnosť

Digitalizácia mikroforiem (mikrofilm, mikrofiš) by mala byť záležitosťou poskytovaných služieb. Náklady na digitalizáciu podľa predchádzajúcich doporučení rovnako vyhotoveného mikrofilmu (35 mm kotúč mikrofilmu) závisí v podstate na rozsahu danej úlohy, príslušnom móde (dvojtónový alebo stupnica šedi) a rozlíšení, ale tiež aj na kvalite filmu a druhu a čitateľnosti nasnímaného materiálu. Keďže náklady na digitalizáciu sú tiež závislé aj na situácii na trhu, nie je možné udať nejakú všeobecne platnú cenovú indikáciu, ktorá by mala dlhodobějšíu platnosť.

Nákladové faktory, o ktorých sme sa zmienili, zahrňujú len vlastnú digitalizáciu. Skúsenosti ukazujú, že ďalšie náklady sú vyvolané ručným otáčaním predlôh, rozdeľovaním obrazu mimo všeobecné pole

a vkladáním potrebných značiek. Ďalej sem treba započítať náklady na programovanie a počítačové náklady na naprogramovanie filmového skeneru podľa požiadaviek zákazníka. Nakoniec sú tu ešte náklady na uloženie (nahranie) údajov, vyhotovenie CD-R nosiča, zabalenia a prevozu. V jednotlivých prípadoch hrajú tiež svoju úlohu relatívne vysoké náklady na vylepšenie kvality individuálnou ručnou prácou a vylepšenie obrazu špecializovaným programovým vybavením.

Voľba medzi digitalizáciou so všeobecne rastúcim rozlíšením na jednej strane a v odtieňoch šedi na strane druhej má nepriamy vplyv na náklady konverzie. Vyššie hustoty údajov znamenajú vyššie náklady na vyhotovovanie, ukladanie a spracúvanie údajov. Do úvahy sa musia brať aj následné náklady akéhokoľvek plánovaného prevodu (migrácie) údajov na nový systém. V prípade potreby sa môže ukázať hospodárnejšie vykonať digitalizáciu mikrofilmu po druhý krát, ako prenášať údaje neustále na nový systém.

3.8 Digitalizácia a optické rozpoznávanie znakov

Optické rozpoznávanie znakov (OCR) je strojový proces, ktorý

prevádza viditeľné alfanumerické znaky na kódované údaje (kódy zodpovedajúce týmto alfa-numerickým znakom a ich kontextu) podľa viacmenej normalizovaného vzorca rozpoznávania. Existuje zásadný rozdiel medzi plne automatickým rozpoznávaním textu a učiacim sa rozpoznávaním, ktoré podporuje rozpoznávací vzor pomocou slovníkov, lingvistických metód a prvkov „umelej inteligencie“. Programy na rozpoznávanie textu stále viac obsahujú zabudované slovníky a zoznamy náhradných znakov, ktoré sú prispôsobiteľné podľa stupňov bezpečnosti. Aby sa zabránilo nahradeniu nesprávnymi znakmi, ktoré boli chybné rozpoznané ako správne, pracujú systémy s fuzzy logikou a pravdepodobnosťou. Niektoré systémy obsahujú ďalší zaujímavý prvok známy ako „zmiešaný mód“. Znaký alebo skupiny znakov, ktoré buď nie sú rozpoznané alebo nie sú rozpoznané s istotou, sú ponechané ako obrázky a zostávajú v nekódovanej forme vo svojej pôvodnej polohe v zostávajúcom – správne rozpoznanom texte.

K správne rozpoznaniu textu je ďalej zásadným prvkom výkonnosti celého OCR systému rozčlenenie stránok, t.j. interpretácia kontextových

informácií, ako sú stĺpce, bloky textu a grafické prvky. Ďalšími vlastnosťami sú desktop, segmentácia samostatných jednotiek, rozpoznávanie typov rukopisov a podpisov a viac ako jedného jazyka v tom istom dokumente.

Ekonomický „medzník“ pre strojové rozpoznávanie textu je pri 99.95 %. Inými slovami, ak sa na 1000 znakov vyskytne viac ako 4 až 5 chýb, proces ručného spracovania je hospodárnejší.

Spoľahlivosť rozpoznávania textu podstatne závisí na pozadí, druhu a veľkosti písma a kontraste medzi textom a pozadím. Rušenie rozpoznávania textu býva spôsobené špinou na materiáli a vynechaním obrazových informácií spôsobených neúplnými alebo nepravidelne vytlačenými písmenami. Spoľahlivosť tiež závisí na hustote obrazovej informácie. Čím väčšie je množstvo spracovanej obrazovej informácie, tým vyššia je rýchlosť rozpoznávania. Vyššie rozlíšenie pri digitalizácii môže teda zvýšiť rýchlosť rozpoznávania rovnako ako aj digitalizácia v odtieňoch šedi. Kvalitatívne kritériá, o ktorých sme sa zmienili, platia v zásade aj pre

mikrofilm. Správna bežná hustota pozadia a minimálny závoj sú dôležité pre dosiahnutie vysokého rozlíšenia a zodpovedajúceho kontrastu. V praxi zatiaľ však nie je dostatok skúseností so strojovým rozpoznávaním textov z mikrofilmov, ktoré by dovoľovali vysloviť spoľahlivý záver týkajúci sa tejto problematiky.

4. Mikrofilm a formáty digitálneho uloženia ako kompatibilné médiá

4.1 Skúšky kompatibility a kvality reprodukcie

Pracovná skupina urobila pokus, aby dosiahla isté závery týkajúce sa praktickej kompatibility medzi digitálnymi a analógovými kópiami originálnych predloh. Za týmto účelom sme použili skúšobný povrch formátu DIN A2 s normalizovanými skúšobnými ukazovateľmi rozlíšenia (ostrosti reprodukcie), reprodukciu šedej stupnice a farebnú reprodukciu. Ďalej boli použité vzorky rozličných tlačených textov a rukopisov spolu s čiernobielymi a farebnými fotografiami položenými na skúšobnom povrchu. Potom bol povrch snímaný na čiernobiely a farebný mikrofilm (šírka 35 mm) a priamo digitalizovaný s využitím rôznych skenerov, a to dvojtónovo,

v šedých odtieňoch a farebne. Pracovné kópie na papieri sa vyhotovili z mikrofilmov a z digitalizovaných formátov. Výsledky skúšobného povrchu boli digitalizované rôznymi filmovými skenermi. V ďalšom kroku boli z mikrofilmov vyhotovené mikrofiše. Nakoniec digitalizovaný obraz zo skúšobného povrchu bol nasnímaný systémom COM na mikrofilm. Výsledky boli potom vyhodnotené; analógové skúšobné obrazce mikroskopicky podľa príslušných noriem, digitálne formáty pomocou farebného monitoru s vysokou rozlišovacou schopnosťou a funkcie zväčšovania (zoomovanie) pomocou prehliadacieho programu.

Tento pokus ukázal, že digitálne systémy zatiaľ nedosahujú vysoké rozlíšenie mikrofilmu. (testovaná skupina s hodnotami 12,5, 11 alebo 8). Vyššia hodnota indexu kvality QI ako 8 bola dosiahnutá len na mikrofilme. Stredná kvalita bola dosiahnutá pri priamej digitalizácii originálu v šedých odtieňoch. Pri prenose z mikrofilmu a čiastočne tiež z originálu na mikrofiš a do digitálnych konverzných formátov sa zachováva čitateľnosť. Pracovné kópie na papieri (výtlačky z tlačových čítacích zariadení – reader-printer a laserových tlačiarňami) sú na podobnej

úrovni kvality zobrazenia. Štvorfarebný výtlačok z digitalizovaného originálu je jediným príkladom, pri ktorom sa v tejto skúške dosiahol ukazovateľ 4.5. V tomto prípade sa digitalizácia skúšobného povrchu a jeho farebnej mikrofilmovej kópie vykonala bubnovým skenerom. Výsledok ukázal, čo je možné technicky dosiahnuť, ak sa neberú do úvahy náklady.

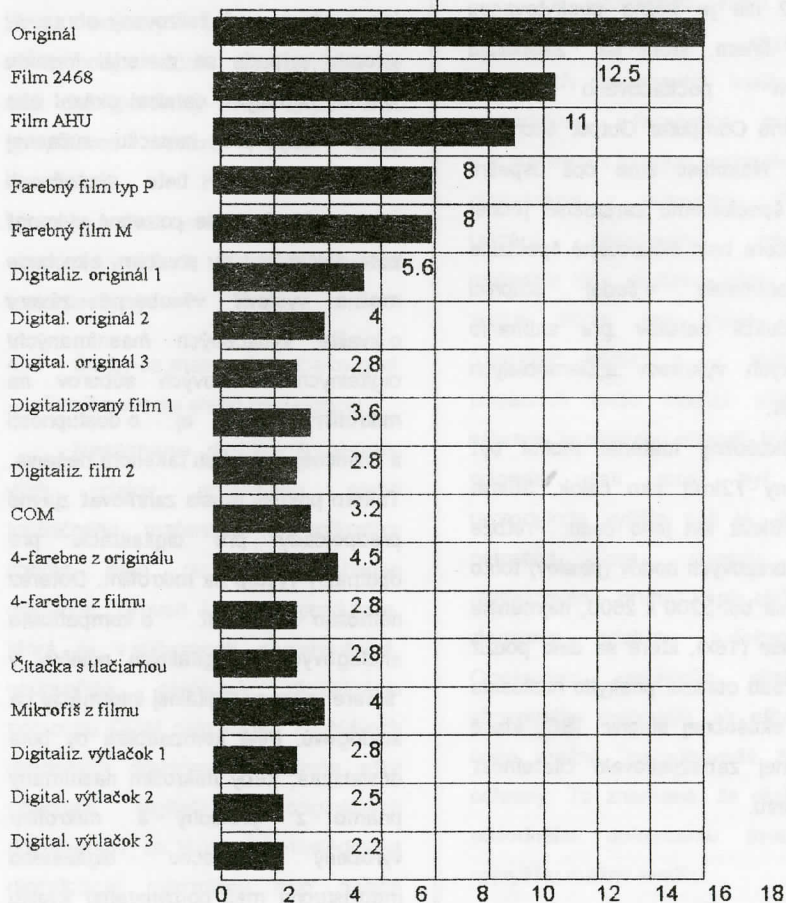
Rozdiely medzi poltónovými reprodukciami boli také zjavné, že na ich identifikáciu celkom postačovalo subjektívne posúdenie. Vzhľadom na svoju veľkú expozičnú pružnosť bol mikrofilm schopný reprodukovať všetky prvky prítomné na skúšobnom povrchu v zodpovedajúcej kvalite. Digitálna konverzia vyžadovala viac expozícií s rôznymi parametrami, aby boli tieto prvky správne reprodukované v rôznych obrazoch. Takže digitalizácia mikrofilmu poskytla relatívne lepšie výsledky, pretože kontrast materiálu bol už pri snímaní na mikrofilm vylepšený.

Tieto výsledky boli dosiahnuté s relatívne veľkou skúšobnou plochou zodpovedajúcou približne veľkosti listu novin alebo roztvorenej veľkej knihy. Lepšie výsledky sa dajú očakávať od menšieho materiálu s tým, že uvedené

vzájomné vzťahy zostávajú v podstate zachované.

Zásadná vec, ktorú je treba zdôrazniť je tá, že pri digitalizácii mikrofilmu je nutné očakávať nižšiu kvalitu v porovnaní s veľmi kvalitnou priamou digitalizáciou pôvodnej predlohy v odtieňoch šedi. Na druhej strane kvalitatívne rezervy filmu, ktorý bol pri skúškach použitý, sú natoľko veľké, že

by boli stále postačujúce aj v prípadoch, že sa digitalizačné systému budú naďalej vyvíjať a digitalizácia s vysokým rozlíšením bude viac dostupná z ekonomického hľadiska. V prípade finančne menej náročnej dvojtónovej digitalizácie boli výsledky dosiahnuté priamou digitalizáciou originálnej predlohy a mikrofilmu podobné.

4. 2 Vytlačenie /nasnímanie/ digitálne uložených obrazov na film

Ako obtiažne sa ukázalo nájsť firmu, ktorá by bola schopná vytlačiť /nasnímať/ na mikrofilm súbory formátu TIFF digitalizovaného skúšobného povrchu. Nasnímanie obrazových súborov, najmä materiálov formátu DIN A2 nie je bežne poskytovanou službou firiem, ktoré sa zaoberajú servisom počítačového osvetu mikrofilmu Computer Output Microfilm (COM). Nakoniec sme boli úspešní vďaka špeciálnemu zariadeniu jednej firmy, ktoré bolo inštalované špeciálne pre snímame v šedej stupnici a reprodukcii detailov pre snímame technických výkresov a čiernobielych fotografií.

Skúšobný materiál mohol byť zmenšený 72krát ako celok, 36krát alebo 18krát len jeho časti. Pretože počet obrazových bodov (pixelov) tohto zariadenia bol 3200 x 2600, najmenšie zmenšenie (18x), ktoré sa dalo použiť len na časti obrazu, poskytlo rozlíšenie 3.2 na skúšobnej stupnici ISO, ktoré viac-menej zabezpečovalo čitateľnosť dokumentu.

Ďalšie testy vykonala istá zahraničná firma, ktorá nasnímala celý skúšobný povrch na mikrofilm (35 mm). Avšak kvalita reprodukcie s rozlíšením 1.8 bola veľmi nízka, nepochybne aj preto, že namiesto mikrofilmu bol použitý film s nižšou rozlišovacou schopnosťou.

Pre tento pokus bol k dispozícii len dvojtónovo digitalizovaný obraz. Aj v tomto prípade sa materiál formátu DIN A2 s malými detailmi ukázal ako príliš veľký pre kapacitu súčasnej techniky. Obidve tieto skutočnosti znamenajú, že bude potrebné vykonať ešte ďalšie pokusy predtým, ako bude možné vysloviť všeobecné závery o kvalite vytlačených /nasnímaných/ digitálnych obrazových súborov na mikrofilm, ako aj o dostupnosti a finančnej únosnosti takéhoto riešenia. Takéto pokusy musia zahŕňať zjavné predpoklady pre digitalizáciu pre optimálny výstup na mikrofilm. Doteraz nemožno hovoriť o kompatibilitate analógových a digitálnych nosičov v smere prenosu digitálnej informácie na analógovú. Plná kompatibilita by bola dosiahnutá, keby mikrofilm nasnímaný priamo z predlohy a mikrofilm vyrobený pomocou digitálneho medzistupňa mali porovnateľnú kvalitu

reprodukcie a keby obrazové digitálne súbory vyrobené digitalizáciou mikrofilmu boli zhodné s tými, ktoré sa dajú použiť na zhotovenie mikrofilmu z digitálnych súborov pomocou systému COM (pozri odstavce 3.1). Súčasná skúsenosť s optickými súbormi však spochybňuje, či sa takáto kompatibilita „mikrofilmu s mikrofilmom“ dá vôbec dosiahnuť. (Snáď nové postupy používajúce osvetlenie elektrónovým lúčom pri rozlíšení do 600 dpi (porovnaj URL: <http://www.igraph.com/micro.htm>) budú dosahovať v budúcnosti lepšie výsledky. Pracovná skupina nebola schopná v rokoch 1995/96 testovať tento postup.)

4.3 Čo by sa malo vykonať ako prvé – mikrofilmovanie alebo digitalizácia?

Nasnímanie digitálnych obrazových údajov archívneho alebo knižničného materiálu na mikrofilm zrejme ešte nie je všeobecne dostupné. Úroveň kvality reprodukcie, ktorá je v súčasnosti dosiahnuteľná, nedovoľuje následnú digitalizáciu pomocou COM mikrofilmu. Z obidvoch uvedených dôvodov nemôžeme ešte doporučiť digitalizáciu originálnych dokumentov, za ktorou by nasledovala digitalizácia mikrofilmu ako nosiča

odolného voči starnutiu. Znovu by sme teda doporučili najprv vyhotoviť mikrofilm, ktorý spĺňa doteraz uvedené požiadavky a potom tento mikrofilm digitalizovať v súlade so zamýšľaným použitím.

5. Digitalizácia originálov

5.1 Požiadavky na kvalitu

Za súčasného stavu rozvoja techniky poskytuje digitalizácia pôvodných dokumentov lepšiu kvalitu reprodukcie u farebných materiálov a materiálov s nízkym kontrastom, ako digitalizácia z mikrofilmu. Pri digitalizácii ohrozeného pôvodného materiálu táto digitálna kópia získava status kópie pre trvalé uloženie („master“ kópia) a v extrémnych prípadoch bude musieť slúžiť ako náhrada za stratený originál. V takomto prípade však musí byť kvalita reprodukcie vyššia než tá, ktorá je potrebná pre prípady, kedy digitalizovaná „druhá“ kópia slúži len na zlepšenie prístupu k dokumentom. Opakovaná neskoršia digitalizácia ohrozeného materiálu, ak ešte vôbec bude možná, nezodpovedá zásadám ochrany. To znamená, že digitalizácia pôvodného dokumentu musí mať najvyššiu možnú kvalitu.

Z toho vyplýva, že pri použití indexu kvality (pozri odstavce 3.1) musí byť zaistená najvyššia kvalita $QI = 8$. Aby sa reprodukovalo malé písmeno „e“ o výške 1 mm v najvyššej kvalite pri dvojtónovej digitalizácii, potom by podľa vzorca vyšlo požadované rozlíšenie 615 dpi (410 dpi v stupnici 256 odtieňov šedi).

Rozlíšenie aspoň 600 dpi sa doporučuje pre dvojtónovú digitalizáciu vytlačeného textu, ktorý obsahuje perovky či čiernobiele výkresy. Rozlíšenie 400 dpi je všeobecne primerané pre dvojtónovú digitalizáciu textov, ktoré sú jasné, čisté, väčšie a najmä pokiaľ sú tlačené rovnomerným riadkovaním s medzerami (10 bodov a viac), vyhotovené modernými bezdotykovými písacími strojmi ako sú stroje s plastickou uhlíkovou páskou alebo atramentové a laserové tlačiarne. Stupnice s 256 odtieňmi šedi a rozlíšenie 400 dpi by sa malo používať na nasledovné materiály: rukopisy, kresby ceruzkou alebo uhl'om, strojopisy z písacích strojov s textilnou páskou, farebné ilustrácie a ostatné kresby s rozličnými odtieňmi šedi, čiernobiele a farebné fotografie. Tieto odporúčenia tiež zodpovedajú požiadavkám na kvalitu pre priamu digitalizáciu originálnych materiálov

v USA. Návrhy na postup pri mikrofilmovaní v odstavci 2.2 a o organizácii mikrofilmu a dokumentácie v odstavci 2.3 môžu užitočne prispieť k digitalizácii a ďalšiemu spracovaniu digitálnych obrazových súborov.

5.2 Kritériá pre voľbu systému

Pre šité a zviazané zväzky sa musia vždy používať skenery, ktoré pracujú ako planetárne kamery a digitalizujú materiál zvrchu. Stolné ploché skenery a skenery s automatickým podávaním nie sú vhodné pre knihy a archívne dokumenty. Je zvlášť dôležité dodržiavať opatrenia na ochranu kníh a viazaných dokumentov popísané v odstavci 2.4. Zariadenie tohto druhu je nevyhnutné na digitalizáciu jedinečného materiálu, ktorý sa nachádza v zlom fyzickom stave.

5.3 Formát pre uloženie

Platí tu komentár uvedený v odstavci 3.2. Ak sa má poškodený originálny materiál dlhodobo uchovávať výhradne v digitalizovanej forme, a ak následne v prípade poškodenia časti nosiča digitálnych údajov nie je k dispozícii žiadna mikroforma, z ktorej by sa opäť mohla vykonať digitalizácia,

pre uloženie digitálnych obrazov na optický disk sú nevyhnutné ďalšie skúšky kvality. Odporúčame nasledovný postup.

Najprv sa digitálne kópie daného materiálu zapíšu na optický ukladací disk (ako primárny nosič údajov). Údaje na vnútornom magnetickom disku serveru sa nevymažú, ale sa ponechajú v nezmenenej forme. Po tom, čo boli obrazové údaje uložené ako stránky vo formáte TIFF na primárnom dátovom nosiči, sa spätne načítajú a niektoré z nich dekomprimujú. Nekomprimovaná i komprimovaná digitálna kópia má presne definovaný počet obrazových bodov, ktoré sa dajú vypočítať pomocou formátu originálneho dokumentu a rozlíšenia zvoleného pre skenovanie. Táto veľkosť dekomprimovaného digitálneho obrazu (v kB – kilobytoch) je násobkom počtu obrazových bodov a „bitovej hĺbky“, ktorou je každý obrazový bod reprezentovaný. Digitálna kópia je teda správne reprodukovaná vtedy, keď jej skutočná veľkosť sa rovná veľkosti originálnej hodnoty. To zabezpečuje, že prenesené kópie sú bezpečne uložené vo svojej správne reprodukovateľnej forme. V mimoriadne zriedkavých prípadoch, keď digitálna kópia nemôže

byť perfektne v tejto skúške reprodukováaná, logickým krokom je jej vymazanie z dátového optického nosiča a okamžité opätovné uloženie.

Primárny dátový nosič, vytvorený a kvalitatívne skontrolovaný takýmto spôsobom, je zdrojom kópií pre uchovávanie údajov. Tieto pracovné kópie sú určené pre každodenné používanie, zatiaľ čo primárny nosič údajov zostáva ako kópia pre dlhodobé uloženie. V prípade potreby slúži na vyhotovenie ďalších kópií. Nie je absolútne nevyhnutné podrobiť aj duplikáty určené na bežné používanie takému istému testu kvality ako primárny nosič. Ak sa počas bežného používania stane, že jednotlivé kópie nie sú správne reprodukovateľné, je vždy možné vyhotoviť ďalšiu kópiu alebo sa vrátiť k primárnemu dátovému nosiču na vyhotovenie ďalších pracovných kópií.

5.4 Formát a komprimácia

Platí to, čo bolo uvedené v odstavci

3.3.

5.5 Požiadavky na programové vybavenie na prehliadanie obrazových súborov

Platí to, čo bolo uvedené v odstavci

3.4.

5.6 Požiadavky na prístrojové vybavenie na prehliadanie obrazových súborov

Platí to, čo bolo uvedené v odstavci 3.5.

5.7 Migrácia údajov (prechod na nový systém)

V prípade prechodu digitalizovaných obrazov dokumentov na nový systém sa v každom prípade doporučuje prijať príslušné organizačné a technické opatrenia, aby sa zabezpečil proces prenosu informácií ako aj ekonomická realizovateľnosť procesu. Tieto opatrenia sú však nevyhnutné tam, kde digitálna forma je jedinou formou okrem originálu alebo tam, kde sa očakáva, že táto forma skôr či neskôr nahradí originál. Opakovaná digitalizácia originálov by sa nemala vykonávať nielen z hľadiska ich ochrany, ale by bola aj neprimerane nákladná.

Organizačné a technické opatrenia na bezpečný prechod digitalizovaných dokumentov na nový systém musia byť od počiatku súčasťou plánovania, ktoré musí brať do úvahy aj nevyhnutné a potrebné prostriedky na celú operáciu. Odporúčania v odstavci 3.6 sa vzťahujú na plánovanie a vykonanie migrácie (prechodu údajov na nový

systém), a najmä na požiadavku kontinuálne a bez straty kvality adaptovať komprimované alebo nekomprimované údaje na nové systémové prostredia a adekvátne zabezpečiť dátové nosiče, ktoré sa vytvárajú v každom prípade.

5.8 Finančná prijateľnosť procesu

V takých prípadoch, kde sa majú knihy a archívne dokumenty digitalizovať ako celok, mala by túto digitalizáciu vykonávať komerčná firma. Tam, kde sa majú digitalizovať len určité stránky alebo časti dokumentov, digitalizáciu môže vykonávať samotná inštitúcia. Náklady na digitalizáciu kníh a dokumentov (veľkosť stránok do formátu A4) závisia na množstve materiálu, spôsobe snímania (dvojtónovo alebo v šedej stupnici) a rozlíšení, ale tiež aj na kontraste snímaného materiálu, jeho druhu a spôsobe, akým je usporiadaný. Jednoduchý, plochý materiál ako sú jednotlivé listy sa dá efektívnejšie digitalizovať plochým stolným skenerom alebo skenerom s automatickým podávačom listov predlohy ako knihy alebo zviazané zväzky, na ktoré je potrebné inštalovať špeciálne knižné skenery.

Pri vypracúvaní nákladov na digitalizáciu z originálov je podstatné, aby boli do nich zahrnuté aj budúce náklady na prechod údajov na nový systém (migrácia údajov). Skoro vždy sa ukáže finančne výhodnejšie pri spracovávaní ohrozených originálnych dokumentov, keď sa tieto najprv nasnímajú na film a potom sa digitalizuje film; tým sa vyriešia aj problémy budúcej migrácie údajov. Vo výnimočných prípadoch sa pri obtiažnych snímateľných materiáloch, v záujme kvality reprodukcie, doporučuje naraz súbežne snímať originál aj na film aj digitalizovať. Na ostatné prípady sa vzťahujú odporúčania uvedené v odstavci 3.7.

5.9 Odlišné odporúčania pre farebné obrázky

Malo by sa poznamenať, že pri súčasnom stave techniky možno vykonávať digitalizáciu vo farbe len s relatívne malou rozlišovacou schopnosťou alebo len u obmedzeného množstva materiálov, pretože sa jedná o veľké množstvá počítačových údajov. Vždy by sa mali vykonávať skúšky, aby sa zistilo, či je kvalita reprodukcie prijateľná.

V záujme hospodárneho uloženia a pracovania obrazových údajov

majú komprimačné procesy dokonca ešte väčšiu úlohu pri farebnej digitalizácii ako pri digitalizácii dvojtónovej alebo v stupnici farebnej šedi. V súčasnosti neexistuje žiadny komprimačný proces, ktorý nespôsobuje zhoršenie kvality reprodukcie, najmä posun farebného podania predlohy.

6. *Spolupráca a výmena informácií*

Digitalizačné projekty prinášajú pre archívy a knižnice nové technické a organizačné úlohy. Každá inštitúcia musí rozvinúť istú odbornosť pre plánovanie a vykonanie digitalizačných projektov. Z toho dôvodu sa veľmi doporučuje zabezpečenie odborného poradenstva od kvalifikovaných a skúsených poskytovateľov takýchto služieb. Zároveň by si mali inštitúcie, ktoré sa zúčastňujú na digitalizačných projektoch, vymieňať informácie. To napomôže zodpovedajúcemu vyhodnoteniu situácie na trhu z hľadiska potenciálu poskytovateľov takýchto služieb a posúdeniu finančnej prijateľnosti služieb, ktoré ponúkajú. Navyše, pri výmene skúseností by mali už od počiatku existovať kontakty s inými inštitúciami, ktoré plánujú alebo vykonávajú podobné projekty, aby sa

napravili doterajšie praktické nedostatky a dopracovalo sa k synergickému efektu. Inštitúcie podporujúce digitalizačné projekty ba však mali trvať minimálne na tom, aby sa o projektoch

podávali úplné správy a zabezpečiť, aby sa tieto dostali k odbornej verejnosti. A konečne, základná príprava v oblasti digitalizácie by sa mala stať súčasťou všetkých školení a rozvoja archívov a knižníc.

Jozef Hanus

Ďalšia doporučená literatúra

Janet Gertz: *Oversize Color Images Project, 1994-1995. Final Report on Phase I.* Washington, DC: Commission on Preservation and Access, August 1995.

Jürgen Gulbins, Markus Seyfried and Hans Strack-Zimmermann: *Elektronische Archivierungssysteme (Electronic Archive Systems).* Berlin, Heidelberg and others: Springer 1993.

Anne R. Kenney and Stephen Chapman: *Digital Imaging for Libraries and Archives.* Ithaca, N.Y.: Dept. of Preservation and Conservation, Cornell University Library, 1996.

Anne R. Kenney and Stephen Chapman: *Digital Resolution Requirements for Replacing Text-Based Material: Methods for Benchmarking Image Quality.* Washington, DC: Commission on Preservation and Access, April 1995.

Resolution as it Relates to Photographic and Electronic Imaging. Technical Report. Silver Spring Association for Information and Image Management, 1993.

Donald Waters and John Garret: *Preserving Digital Information. Report of the Task Force on Archiving of Digital Information.* Washington, DC: Commission on Preservation and Access, May 1996.

Donald J. Waters: *From Microfilm to Digital Imagery. On the feasibility of a project to study the means, costs and benefits of converting large quantities of preserved library materials from microfilm to digital images.* A Report to the Commission on Preservation and Access. Washington, DC: Commission on Preservation and Access, June 1991.

DIN 66211, DIN ISO 6199, ISO 9660

Publikácie Európskej komisie pre ochranu a sprístupňovanie

European Register of Microform Masters. Supporting International Cooperation.

(Európsky register master mikroforiem. Podpora medzinárodnej spolupráce.)

Werner Schwartz

1995, 10 strán.

Mass Deacidification. An Update of possibilities and Limitations.

(Hromadné odkyselovanie. Aktualizácia možností a obmedzení.)

Henk J. Porck

1996, 54 strán, ISBN 90-6984-162-2.

Preservation Challenges in a Changing Political Climate. A Report from Russia.

(Národné úlohy ochrany v meniacej sa politickej atmosfére. Správa z Ruska.)

Galina Kislovskaya

1996, 20 strán, ISBN 90-6984-167-3.

Choosing to Preserve. Towards a cooperative strategy for long-term access to the intellectual heritage.

(Výber na konzervovanie. Smerom k stratégii spolupráce pre dlhodobé prístupňovanie duchovného dedičstva.)

Príspevky z medzinárodnej konferencie organizovanej Európskou komisiou pre ochranu a prístupňovanie a Nemeckou národnou knižnicou, Lipsko/Frankfurt nad Mohanom, 29.–30. marca 1996.

1997, vii + 165 strán, ISBN 90-6984-166-5.

Európska komisia pre ochranu a prístupňovanie

P.O.Box 19121 · 1000 GC AMSTERDAM · Holandsko

DO DISKUSIE:

Do redakcie Fóra archivárov sme dostali zaujímavý list riaditeľa SNA vo veci autorizovania úvodov archívnych pomôcok. Problém je veľmi aktuálny, veď úvodov našich inventárov a katalógov sú často zneužívané. Radi poskytujeme priestor pre diskusiu, ktorá dúfame že prispeje k uspokojivému riešeniu tejto problematiky. Očakávame ohlasy na uverejnené listy.

Riaditeľ

Slovenského národného archívu

PhDr. Peter Draškaba

Bratislava, 7.4.2000

SNA-1242/316-2000

Vážený pán riaditeľ,

Vedecká rada Slovenského národného archívu prijala dňa 5. novembra 1999 na svojom zasadnutí odporúčanie zaoberať sa problematikou dodržiavania autorských práv pri publikovaní archívnych pomôcok

/odporúčanie akceptovala aj Ústavná rada SNA na svojom zasadnutí dňa 12. januára 2000/.

Archívne pomôcky, vypracované v archívoch odbornými archivármi, sú podľa nášho názoru pôvodnými dielami

svojich autorov /§ 6, ods.1/ a ich užívateľom poskytujú množstvo informácií a cenných poznatkov z oblasti dejín, pomocných vied historických i archivistiky, a teda by mali byť chránené autorským zákonom č. 383/1997 Z.z. Žiaľ, bádatelia a iní užívatelia pomôcok necitujú ich autorov, hoci informácie a iné údaje z nich používajú vo svojich prácach. Tento postup považujeme nielen za neetický, ale aj odporujúci autorskému zákonu. Nezriedka zisťujeme, že sa v publikáciách vyskytujú poznatky z

úvodov inventárov a katalógov ako aj z obsahu archívnych jednotiek formulovaných archivármi - spracovateľmi fondov a autormi archívnych pomôcok.

Vzhľadom na uvedené faktografiu dovoľujem si Vás, vážený pán riaditeľ, požiadať o zaujatie stanoviska k tejto problematike a o prípadné právne a metodické usmernenie za účelom zabezpečenia zákonom stanoveného dodržiavania autorských práv pri vydávaní archívnych pomôcok.

S úctou

Peter Draškaba, v.r.

Vážený pán
PhDr. Peter Kartous, CSc.
riaditeľ
odboru archívnictva a spisovej služby MV SR
Križkova č.7
811 04 Bratislava

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

Sekcia verejnej správy
odbor archívnictva a spisovej služby

Slovenský národný archív
Drotárska cesta 42
817 01 Bratislava

Váš list číslo:
SNA-1242/316-2000

Naše číslo:
SVS-204-2000/00250

Vybavuje:
M. Španková

Bratislava
10.5.2000

Vec:

Archívne pomôcky a zákon č.383/1997 Z.z. Autorský zákon a zákon, ktorým sa mení a dopĺňa Colný zákon v znení neskorších predpisov - stanovisko

Pri vyhotovení archívnych pomôcok ich spracovatelia postupujú podľa odbornometodologickej príručky „Ochrana, sprístupňovanie a využívanie archívnych dokumentov“ /zostavovatelia: Horváth, V., Kartous, P., Watzka, J., Bratislava, Archívna správa Ministerstva vnútra SSR, 1998, s. 50 - 112/. Citovaná metodická príručka stanovuje pevnú štruktúru archívnej pomôcky: titulný list, úvod, súpis inventárnych jednotiek, pomocný aparát a tiráž. Túto pevne stanovenú štruktúru recipovala aj „Príručka archivára“, spracovaná kolektívom autorov a vydaná v Bratislave v roku 1999 vo vydavateľstve PT Servis, spol. s r.o.

Pri vyhotovení archívnej pomôcky spracovateľ musí túto štruktúru rešpektovať; navyše každá archívna pomôcka musí byť schválená nadriadeným zamestnancom.

Napriek tejto predpísanej štruktúre možno konštatovať, že niektoré z archívnych pomôcok spĺňajú znaky diela v zmysle § 6 autorského zákona. Archívne pomôcky zostavovateľ spracúva ako zamestnanec na plnenie jeho povinností. Archívne pomôcky sú úradným dielom, ktoré je ako

kategória podľa § 6 ods.3 písm.b/ autorského zákona spod ochrany vyňatá. Túto skutočnosť berú do úvahy aj zostavovatelia a kolektív autorov oboch vyššie spomínaných odbornometodologických príručiek, ktorí zhodne v štruktúre tiráže archívnej pomôcky rubriku určenú pre identifikáciu zostavovateľa pomôcky označujú názvom „inventár zostavili“.

Ďalej možno konštatovať, že pri spracovaní archívnej pomôcky jej samotný zostavovateľ, osobitne pri spracovaní jej úvodu, často používa uverejnené právne predpisy, nie je vylúčené ani využitie publikovaných diel encyklopedického charakteru a podobne. To vo viacerých prípadoch znamená, že samotný zostavovateľ úvodu archívnej pomôcky by mal rešpektovať ustanovenie § 22 autorského zákona a v prípade použitia už publikovaných diel uvádzať minimálne zoznam použitej literatúry.

Stotožňujeme sa s Vaším názorom, že bádatelia a iní používatelia archívnych pomôcok, by mali vo svojich prácach uvádzať názvy archívnych pomôcok a mená zostavovateľov archívnych pomôcok, tak ako sú povinní, podľa článku 2 ods. 7 vzorového bádateľského poriadku,

uviesť názov archívu, názvy využitých archívnych fondov a zbierok, signatúry archívnych dokumentov, z ktorých čerpali.

Na zabezpečenie dôslednej identifikácie archívu a archívnych dokumentov, ako aj archívnych pomôcok Ministerstvo vnútra SR vydá doplnenie vzorového bádateľského poriadku:

Článok 2, ods.7- Druhá veta:

Bádateľ je povinný vo svojich vedeckých alebo iných prácach /scenáre, články/ uviesť názov archívu, názvy využitých archívnych fondov a zbierok, signatúry archívnych dokumentov, ako aj názvy archívnych pomôcok a mená zostavovateľov archívnych pomôcok z ktorých čerpal.

PhDr. Peter Kartous, CSc.
riaditeľ, v.r.

Naši jubilanti

K životnému jubileu srdečne gratulujeme a prajeme veľa zdravia, šťastia, osobných a pracovných úspechov našim kolegom:

Mária Gombalová
PhDr. Alžbeta Hološová
Darina Kamesnká
Oľga Szilagyiová
Mgr. Peter Tesák

ŠOKA Lučenec
bývalá pracovníčka ŠOKA Trnava
ŠOKA Veľký Krtíš
ŠOKA Lučenec
ŠOKA Levice

Vydáva Spoločnosť slovenských archivárov 10 x ročne

Redakčná rada: V. Nováková, L. Vrtef, J. Hanus, Z. Kollárová, I.Graus,

V. Hrtánková, V.Morišová

Technická úprava: ŠOKA v Šali, J.Benciová

Náklad: 380 ks

Povolilo: MK SR 1472/96